

TROMS fylkeskommune
ROMSSA fylkkesuohkan

Kuka mie olen ja kekkä met olema?

**Toimiplaana kväänin kieltä
ja kulttuuria varten
Tromssassa 2017 - 2020**

Etulaita ja takalaita: Kväänipuku (detalji)

Kuva: Pål Vegard Eriksen / Haltiin kväänisentteri IKS

illustrasjuunit: Wilfred Hildonen

Toimiplaana kväänin kieltä ja kulttuuria varten Tromssassa 2017 - 2020

Sisällys

Alkusanat.....	7
1. Johatus.....	8
1.2 Tavusta.....	10
1.3 Määrittelyt ja sanoitten merkitykset.....	11
1.3.1 Kväänit.....	11
1.3.2 Kvääni-sanasta.....	11
1.3.3 Kväänin kieli.....	12
1.3.4 Kväänin kielen tila.....	12
1.3.5 Suomen ja kväänin kielen rajoista.....	14
2. Kväänin kieli ja kulttuuri Tromssan fylkissä.....	15
2.1 Fylkinkomuunin tehtävät.....	15
2.2 Tekijät ja osaaminen.....	15
3.Fokusalat.....	21
3.1 Lisätä tietoa kväänitten historiasta, kulttuurista ja identiteetistä.....	22
3.1.1 Kulttuurimuistot.....	22
3.1.2 Biblioteekki.....	24
3.2 Kväänin kielen vahvistaminen ja näkyväksi tekeminen.....	25
3.2.1 Kväänin kieli julkisissa paikoissa.....	25
3.2.2 Kväänin kieli ja koulutus.....	28
3.3 Kynsti, kreatiiviteetti ja kulttuurinen yhtyeistyö.....	30
4. Litteratuuri.....	32

Alkusanat

Kuka mie olen ja kekkä met olema?

Meilä monila täälä pohjasessa oon kväänijuuret. Met olema kolmenkansanmöötin ihmiset - ja net kolme kansaa oon kväänit, saamelaiset ja norjalaiset. Joilekki tämä historia oon hyvin tuttu, toisile se oon vielä tuntematon.

Fylkinraati uskoo semmosheen pohjas-aloitten politikikkiin jossa ihminen oon tärkeä. Se meinaa sitä ette met kans haluamma nostaat esile sen kulttuuririkkhauen mikä täälä oon. Kväänin kieli ja kulttuuri oon luonolinen osa Pohjas-Norjan kulttuurihistoriaa. Tästä met piämä olla enämen tietoset ja ylpeät. Met uskoma ette se oon hyvä ihmisille, mutta se oon kans resyrsi koko Tromssan fylkile. Vahva identiteetti eesauttaa itteluottamusta ja luomisvoimaa. Yhtheinen historia ja se ette otama kaikki resyrsit käytthöön, oon pohja ko pykkäämä hyvän tulevaisuuen täälä pohjasessa. Met saatama tehä jotaki paikalisesti ja regiunaalisesti, mutta suurempi ylösnostaminen vaatii nasjunaalin satsauksen.

Tromssan fylkinkomuuni haluaa olla eeläkävijä ko työtelhään kväänin kielen ja kulttuurin vahvistamisen etheen. Tämän toimiplaanen aikahorisontti oon neljä vuotta. Se olkhoon lähtölaukhaus sille pitkäaikaselle työlle millä vahvistethaan tätä ossaa meän kulttuuria, koko fylkissä.

Met toivoma ette saama lapset ja nuoret myötä. Heissä oon meän tulevaisuus.

Ko tehämä yhtheistyötä sepitten aktöörillen kanssa, saatama yhdessä eistäät kväänin kieltä ja kulttuuria.

Mie kyllä iloitten jatkosta!

Willy Ørnebakk

Fylkinneuvos terveyttä, kulttuuria ja elinkeinoja varten

1. Johatus

Pohjas-Norja on historiallisesti ollut monikulttuurinen yhteiskunta jossa on asunut ja asuu usheita etnisiä joukkoja niin ko saamelaiset, kväänit ja norjalaiset. Arvelaan ette täällä Norjassa on suunnilleen 10000-15000 kväänin. Tromssan ja Finmarkun fylkissä on suuri määrä kvääniasukkaita. Kväänit on tunnustettu nasjunaaliksi minoriteetiksi, mutta kuitenkin harvat tietävät kväänin kulttuurista, kielestä ja historiasta. Kväänikulttuuri on saanut suuren häpeästämppelein, ja kväänit ovat olleet kovasti norjalaistamisprosessin alla yli sata vuotta. 70-luvulla perspektiivi minoriteetien suhteen muuttui sekä nasjunaalisesti ja internasjonaaalisesti, ja se lisäsi ymmärrystä sekä saamen ja kväänin kielen ja kulttuurin ympärillä koko Pohjas-Norjassa. Kväänin kieli ja kulttuuri on kuitenkin vielä kovasti painostuksen alla ja sen tähden monessa paikassa kuolemassa.

Tromssan fylkinkomuuni haluaa ottaa eesvastauksen ette tämä tärkeä osa pohjasta kulttuuririkkaudesta säilyy ja kehittyä, ja fylkinkomuuni on sen tähden tehnyt tämän toimitaan. Komunaali- ja uustusdepartementti on antanut 300.000,- tähän työhön. Tämä toimitaan on ensimmäinen jonka julkinen hallintoorganisaatio Norjassa tekee kväänin kielen ja kulttuurin vahvistamista varten.

Tromssan fylkinkomuuni tunnustaa ette tarvitaan ison noston ette kväänin kielelle ja kulttuurilla olisi paremmat mahdollisuudet säilyä kans tulevaisuudessa. Tarvitaan tekoja ja strategioita komuunitasalla, regiuunitasalla ja nasjunaalisella tasalla. Tämä toimitaan vahvistaa kväänin kieltä ja kulttuuria Tromssan fylkissä, ja plaana näyttää kunka Tromssan fylkinkomuuni itte saattaa vahvistaa kväänin kieltä ja kulttuuria plaana-aikajalla 2017-2020. Jos meinataan onnistua niin pitää saada nuoret myötä. Se on juuri nuoret jotka ottavat perinnettä ja kielen myötä uuele aikajalle.

Tämä toimitaan on alku sille pitkäaikaiselle työlle jolla fylkinkomuuni nostaa esille kväänin kielen ja kulttuurin Tromssan fylkissä. Tromssan fylkinkomuuni haluaa työtelä ahkerasti ette kans nasjunaalisella tasalla nostetaan kväänin kieltä ja kulttuuria, niin ette kieli ja kulttuuri siirryt etheenpäin tulevaisuuteen. Komunaali- ja uustusdepartementti on syksyllä 2016 alkanut oman nasjunaalisen plaanatyön kväänin kieltä ja kulttuuria varten. Tromssan fylkinkomuunin toimitaan tulee olemaan tärkeä meininkidokumentti tähän.

Tromssan fylkinkomuuni on järjestännyt seminaaria, kokkootumisia ja pyytänyt kans meinikipreiviä, niin ette fylkinkomuuni saattais hyvän kontaktin kvääniaiktöörillen kanssa.

Prosessin aikana on hoksattu ette tarvittemme enemmän yhteistyötä erilaisten kväänimiljöitten ja intressijärjestöitten, faakimiljöitten ja hallintatasoitten välillä. Paremmalla yhteistyöllä saatama yhdessä vahvistaa kväänin kieltä ja kulttuuria, niin ette sillä on luonolinen paikka pohjasnorjalaisen monikulttuurisuuden joukossa.

Toimet tässä toimitaanassa on pääasiassa semmoset ette niihin ei tarvitte ulkopuolista rahhaa. Toimitaan meininki on lisätä tietoa ja ymmärrystä fylkinkomuunin sisällä ja kans fylkinkomuunin yhteistyöpartnerillen joukossa. Tämä toimitaan näyttää ette Tromssan fylkinkomuuni haluaa alkaa työn, nostaa kväänin kielen ja kulttuurin myötä julkisiin plaanadokumenttiin ja pitkäaikaan strategioihin.

Kolmikielinen komuunikyltti Paatsivuonon rajala. Kuva: Maria Figenschau

Päämoolit

- Kaikila Tromssan fylkissä pittää olla tieto ja tietämys siitä ette kväänin kieli oon luonolinen osa meän pohjasnorjalaista kulttuuririkkhautta
- Lapsila ja nuorila joila oon kväänitavusta, pittää olla maholisuus kokeat kväänikul-
tuuriala ja kulttuurihaamuja ja kans olla ylpeät niistä
- Kaikile lapsile pittää antaa maholisuuen opastuat kväänin kielheeni, oppiat kielen
ja vieä kulttuuria etheenpäin omala luomisvoimala

Fokusalat

- Lisätä tietoa kväänitten historiala, kulttuuriala ja identiteetiala
- Vahvistaat ja nostaat esile kväänin kielen
- Kynsti, kreativiteetti ja kulttuuriala yhteistyö

1.2 Tavusta

Fylkinplaanassa (2014-2025) kväänistä puhutaan omassa kapittelissa Pohjasalat-teeman alla: “Kväänit oon nasjunaalinen minoriteetti jolla oon pitkä historia Tromssan fylkissä. Kväänin kielen ja kulttuurin revitaliseeraustyöhön tarvithaan julkisten hallituserrojen apua. Julkisille hallituserroille oon tärkeää kommunisteerata organisasjuunitten ja institusjuunitten kans kväänikentällä, niin ette kväänitten ääni kuuluu. Institusjuunit niin ko Haltiin kväänisentteri, Omasvuonon kielikeskus ja Paaskiviikko oon tärkeät koko pohjas-aloitten perspektiivissä.”

Tämä toimiplaana tullee olemhaan tärkeä työkalu jolla fylkinkomuuni saattaa realiseerata oman pohjas-aloitten strategian, eli *Auttaat kväänin kielen ja kulttuurin kehittymistä*. Tämä toimiplaana antaa konkreettiset toimet joita fylkinkomuuni itte voi panna alule. Samala toimiplaana nostaa esile net keskheiset ja nasjunaalit haastheet joita kväänin kielelä ja kulttuurilla oon.

Saame, kvääni, romanes ja romani oon tunnustettu regiuuni- tahi minoriteettikieliksi Norjassa. Kielet oon suojattu *Euroopparaatin regiuuni- tahi minoriteettikielitten sopimuksessa* (Europarådets pakt om regions- eller minoritetspråk), ja Norjan kielipolitikin moolina oon suojela nasjunaalisia minoriteettikieliä. Tämä mooli oon kirjattu usheissa isotinkamellingissä, Norjan laissa ja määräyksissä ja kans internasjonaaalisissa sopimuksissa.

Tromssan fylkintinka päätti desemperikuussa 2014 kansanvaatimuksen jälkheen yksimielisesti tukeat vaatimusta ette kväänin kieli nostettais tasalta II tasale III *Eurooppalaisessa regiuuni- tahi minoriteettikielitten sopimuksessa*. Samanlaisen päätöksen oon tehneet kans kaikki kuusi Pohjas-Tromssan komuunia ja Finmarkun fylkintinka.

Rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter -konvensjuunissa sanothaan ette Norja oon velvolinen kväänitten suhteen jokka oon nasjunaalinen minoriteetti. Lisäksi näissä YK-konvensjuunissa sanothaan ette Norja oon velvolinen kväänitten suhteen: *FN-konvensjonen av 1966 om sivile og politiske rettigheter ja FN-konvensjonen fra 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter*. Norjan velvolisuuat tuleva esile kans lisäprotokollista jokka Norja oon ratifiseerannu ja siitä, kunka YKn ihmisoikeuskomitea oon tulkittennu konvensjuunia.

1.3 Määrittelyt ja sanoitten merkitykset

1.3.1 Kväänit

Kväänilä meinataan kielellistä ja etnistä minorigraafista Pohjas-Norjassa, jos heän esivanhemat siirtyivät Norjhaan Pohjas-Suomesta tahi Pohjas-Ruottista. Ei ole olemassa mitään julkista statistikkia siitä kunka moni tuntee itensä kvääniksi tääpäna. Julkisissa dokumenteissa sanotaan ette kväänejä oon suunnile 10.000-15.000. Kvääniorganisasjuunit itte oon joskus käyttäneet lukua 30.000-50.000. Kväänit ovat *het joila oon suomenkielinen tahi suomalainen kulttuuritavusta, ja jotka siiryit Ruijhaan ennen vuotta 1945, ja heän jälkeläiset, mutta tyhä jos tämä tavusta koetaan jollaki lailla relevantiksi.*

Dokumentit muisteleva ette kväänit oon olleet ja asuneet Tromssan fylkissä jo 1500-luvulla. Tromssan universiteetin tekemässä terveytystutkimuksessa vuosilta 1987-1988 sanotaan ette 26 % Pohjas-Tromssan asukkaista muistelee ette heillä on kvääni-/suomalaistavusta.

Tääpäna monet kväänit asuva kaupungeissa, tradisjunaalisten kvääni-asunupaikkoitten ulkopuolella, ja oon syntynyt uusi into revitaliseraa kväänin kielen ja kulttuurin.

Kväänit hyväksyttiin nasjunaaliseksi minorigraafiksi Norjassa vuonna 1998.

1.3.2 Kvääni-sanasta

Paljon oon diskuteerattu ja kiistelty kvääni-sanasta. Joillaki aloilla kvääni-sana oon ymmäretty hyvin negatiivisesti ja ihmiset ei ole halunneet käyttää sanaa ollenkaan. Het oon enämen tykkäneet sanoista norjan-suomalainen tahi suomensukunen, ja kielen het oon käskeneet suomen kieleksi. Isotinkamellingissä nr. 15 (2000-2001) rejeerinki sannooki ette oon pitkät tradisjuunit käyttävät sanaa «kven» norjankielisennä terminä, mutta ette monet minorigraafiryhmässä itte tykkäävä käyttävät termiä «finskættet» tahi «etterkommere av finske innvandrere».

Vuonna 2012 hallitusherrat päätit ette minorigraafin virallinen nimi muutetaan sanasta kvener sanaksi kvener/norskfinner. Tällanen parallellinen kvääni ja suomi -sanoitten käyttö ei ole vieras Tromssan fylkissäkään. Monissa paikoissa Tromssan ja Finmarkun fylkissä oon käytetty välistä sanaa kvääni ja kväänin kieli, ja välistä suomi ja suomen kieli.

Tääpäna kvääni-sana ei kuiten ole negatiivinen sana Tromssan fylkissä. Met fylkinkomuunissa olema hoksanheet ette ihmiset meän fylkissä oon ylpeät kvääni-sanasta. Sen tähän tässä toimiplaanassa ei käytetä sanaa norjansuomalainen. Tromssan fylkinkomuuni kuiten toivoo ette tämä toimiplaana inkludeeraa kaikki ihmiset joilla oon suomalainen tavusta tahi kväänitavusta.

1.3.3 Kväänin kieli

Kväänin kielelä meinataan suomalais-ugrilaisista ja uralilaisista kieltä joka on likisukua suomen kielele ja meänkielele. Kväänin kieli on kväänin äitinkieli. Kväänin kieli hyväksyttiin omaksi kieleksi Norjassa vuonna 2005.

Kväänin kieli on ensin suulinen kieli, vaikka onki olemassa jonkuverran kvääninkielistä kirjallista materiaalia. Kvääninkielistä materiaalia ei tehdä vielä niin paljon. Vuonna 2007 avattiin Kainun institutti – Kvensk institutt, kväänin kielen ja kulttuurin nasjunaalinen sentteri. Sentterin tehtäviin kuuluu kväänin kirjakielen normeerinki.

Kväänin norjalaistaminen oli hirmu ankaraa, ja sitä kesti 1970-luvulle saakka, mutta eelheen vielä 1950-luvulla oli olemassa vahvoja kväänikielimiiljööitä Tromssan ja Finmarkun fylkissä. Täpäpä on rohki harvat jotka puhuva kväänin kieltä äitinkielenä..

Kielelinen ja kulttuurinen yhteys kväänin kielen, meänkielen ja pohjassuomalaisten murteitten välilä, on Pohjaskalotilla vahva. Tämän toimiplaanin prosessissa moni on toivonu ette Tromssan fylkinkomuuni freistaa *kattoot maarajoitten ylitte*. Kväänin kielihän on tärkeä avvain ihmisten väliseen kontaktiin ja yhteistyöhön Pohjaskalotilla.

1.3.4 Kväänin kielen tila

Vuonna 2010 alotettiin tutkimusprosjektin jossa kaheksen universiteettiä kuussa eurooppalaisessa maassa tutkit Euroopan minoriteettiä. Tämä Eldia-prosjekti (European Language Diversity for All) lähätti raportin Norjan hallitusherroille vuonna 2013.

Raportti muistelee ette kväänin kielen tila on rohki heikko. Baromeetterissä jossa mitataan minoriteettiä elhoonjäämismaholisuuksia, kväänin kieli menestyi huonoimin. Vaikka kväänin kielelä on status nasjunaalisena minoriteettiä, ja vaikka kirjakieltä standardiseerataan, on kväänin kielen käyttö opetuksessa, mediassa ja julkisissa paikoissa aivan mitätön.

Tutkimustuloksissa toetaan ette kväänin kieli on vaarassa kuola kokonhansa pois, ja toetaan ette «effektiiviset toimet pittää alottaa heti varsin, niin ette kieli ei kokonhansa katoa».

Tromssan fylkinkomuuni tunnustaa ette kriittisesti uhattu kieli, niin ko kväänin kieli, tarvittee omat strategiat ja toimet ette kieli säilyy. Tromssan fylkinkomuuni tahtoo ette komuunit ja valtio häytyvä kans tehdä omat toimiplaanat kväänin kielen ja kulttuurin vahvistamista varten.

Kuva: Lene Hansen / Tromssan fylkinkomuuni, Vesisaaren museumi- Ruija kväänimuseumi*

Meri Nikula, ääniperformanssi Varendintalonäyttelyn aukaisemisessa vuonna 2016.
Kuva: Varengin museumi* / Monica Milch Gebhardt

1.3.5 Suomen ja kväänin kielen rajoista

Historiallisesti sanoja kvääni ja suomi on käytetty ristiin rastiin. Sen jälkeen ko kväänin kielestä tuli virallisesti oma kieli, niin näitä sanoja alehtiin käyttämään tarkemmin ja kans poliittisesti. Suomen kielelä meinathan sitä kieltä jota puhuthaan Suomessa, ja kväänin kielelä meinathan sitä kieltä jota puhuthaan Norjassa.

Kouluissa ja opetusplanoissa näitä sanoja kuitenkin käytetään vielä toinen toisesta. Meininkipreivit joita kväänioorganisasjuunit on lähättänheet toimiplanoa varten, näyttävä ette kväänioorganisasjuunit ja institusjuunit näkevä kielikysymyksen kukanenki vähä eri vinkkelistä. Se on selvä ette haluthaan konkreettisia toimia kväänin kieltä varten. Samala kuitenkin osa Tromssan fylkin kväänimiljööstä tahtoo käyttää suomen kieltä työkaluna omassa revitaliseerinkityössä. Sen tähän ko kvääninkieliset opettajat vielä viluva ja eläväiset kielimiljööt on pienet, niin suomen kieli saattaa olla järkevä apu. Jokku saattava löytää kväänitietosuen ja -intressin suomen kielen kautta. Tromssan fylkinkomuuni on ymmärtänny ette kväänimiljööt haluava pittää vaarin sekä kväänin kielestä ja suomen kielestä, ja ette fylkinkomuunin häytyy työtälä molempien etheen. Tämä toimiplanoa kuitenkin primäärästi antaa ehotuksia kunka kväänin kieltä vahvistethaan Tromssan fylkissä.

2. Kväänin kieli ja kulttuuri Tromssan fylkissä

Tromssan fylkissä, ja eriliikaisesti Pohjas-Tromssassa, on kväänihistoria ollut näkyvä ja tärkeä. Pohjas-Tromssassa moni komuuni on jo pitkään työtelly kväänin kielen ja kulttuurin eteen. Omasvuonon kunta (Storfjord kommune) päätti jo vuonna 2007 ette heän kunta eli komuuni on kolmekielinen ja kolmekulttuurinen komuuni. Samana vuona Raisin komuuni (Nordreisa kommune) järjesti mailman ensimmäisen kväänifestivaalin, Paaskiviikko. Naavuonon komuuni (Kvænan-gen kommune) on nyt perustamassa monikielisen kielisentterin komuunihin. Kolmekieliset kyltit on pystytetty Omasvuonon kunnassa ja Kaivuonon komuunissa vuona 2016, ja muutki komuunit on sanonheet ette netki haluava kolmekieliset kyltit.

2.1 Fylkinkomuunin tehtävät

Tromssan fylkinkomuuni on regiunaalinen kehitysaktööri. Fylkinkomuunilla on tärkeä rooli ko päätethään mihin suunthaan yhtheiskuntaa kehitethään meän fylkissä ja yhteistyössä koko Pohjas-Norjan alala. Fylkinkomuuni on myötä vaikuttamassa sentraalishiin hallintoherrhoin. Plaanaja ja strategiadokumentit niin ko *Fylkinplaana*, *Visuaalisen kynstin toimiplaana* ja *Regiunaalinen biblioteekkiplaana* on meile tärkeät työkalut. Tämä toimiplaanahan häytyy nähä yhtheyssä näitten mitten plaanoitten kans.

Tromssan fylkinkomuuni tahtoo selkeästi ja pro-aktiivisesti vahvistaa kväänin kieltä ja kulttuuria, ei tyhä Tromssan fylkissä, mutta koko maassa. Tromssan fylkinkomuuni on ollut vahvasti myötä ko Pohjas-Tromssan kvääni-instituusjuunit pykäthiin. Fylkinkomuunilla on halu saaha kaikki kväänimiljööty myötä ko alethaan nostaat kväänin kielen ja kulttuurin enämen esile, sekä nyt ja tulevaisuessa.

2.2 Tekijät ja osaaminen

Arkiivivärkki, Staatinarkiivi Tromssa* – Arkivverket, Statsarkivet Tromsø

Arkiivivärkki, Staatinarkiivi Tromssan kaupungissa, on staatilinen kulttuuri-instituusjuuni joka säilyttää ja tekkee maholiseksi käyttäät sekä privaattia ja julkista arkiivimateriaalia ja kans jakkaa tietoa arkiivin sisälyksestä. Arkiivimateriaalit on Finmarkusta, Tromssasta ja Svalbardista. Staatinarkiivi työtelee aktiivisesti ette kans privaattit arkiivit joissa on tietoa kväänin kielestä, historiasta ja kulttuurista, suojatahan ja saahaan paremin esile.

Haltiin kväänisentteri – Halti Kvenkultursenter IKS

Haltiin kväänisentteri on interkomunaalinen selskaappi jonka omistaa kuusi Pohjas-Tromssan komuunia ja Tromssan fylkinkomuuni. Kväänisentteri on Halti-pytinkissä Raisissa. Sentterin työ on vahvistaa kväänin kieltä ja kulttuuria. Yksi sentterin suurimista tehtävistä on järjestäät jokavuotisen festivaalin, Paaskiviikon.

Kainun institutti – Kvensk institutt

Kainun institutti on nasjunaalinen kväänin kielen ja kulttuurin sentteri ja se on Pyssyjolessa, Finmarkussa. Institutin työ on tehdä kväänin kielen ja kulttuurin näkyväksi ja hyväksytyksi yhteiskunnassa, sekä vahvistaa kaksikielisyyttä kväänialoilla ja vahvistaa kväänin kirjakieltä.

Kväänin paikannimipalvelus – Kvensk stedsnavnstjeneste

Kvääninkielinen paikannimipalvelus on osa Norjan paikannimipalvelusta, joka on Kieliraatin (Språkrådet) alla. Kvääninkielinen paikannimipalvelus täkkää Tromssan ja Finmarkun fylkit. Paikannimi-laissa seiso, ette silloin ko komuunit ja julkiset organit aikova päättää kvääninkielisistä paikannimistä, niin kväänin paikannimipalvelus neuvoo heitä kunka paikannimet kirjoitetaan. Kväänin paikannimipalvelus saattaa kans neuvoot kunka nimen valitaan, ja se vastaa kysymykshiin paikannimistä ja paikannimien käytöstä.

Pohjas-Tromssan Museumi* – Nord-Troms Museum AS

Pohjas-Tromssan kuusi komuunia ja Tromssan fylkinkomuuni omistava Pohjas-Tromssan Museumin. Museumi on Halti-pytinkissä Raisissa. Museumi toimii ei-kaupallisesti, ja toimittain avula se pyrkii suuntaamaan tulevaan ja nostamaan esile asioita jotka on tärkeät koko regiuunin kulttuurihistorialle. Museumi on työtely systemaattisesti ja tehny näkyväksi sekä saamen ja kväänin kieltä ja kulttuuria.

Pohjas-Tromssan Regiuuniraati* – Nord-Troms Regionråd

Pohjas-Tromssan Regiuuniraati on poliittinen ja hallinnollinen yhteytyöorgaani jossa on myötä Naavuonon, Raisin, Kaivuonon, Kieruan, Omasvuonon ja Yykeän komuunit. Regiuuniraatin yhteydessä johtamis- ja strategiadokumentissa vuosile 2016-2019 on *kolmenkansanmöötti* valittu yheksi yhteyseksi kvaliteetiksi, joka häytyy olla myötä raatin kehittämispöjektissa. Regiuunin kulttuurihistoria on muutoinki tärkeä osa Pohjas-Tromssan profilia. Ko Regiuuniraatin *Omdømmepöjekt* päättyi, annethiin ulos nettilaijan jossa tekstit on kans saameksi ja kvääniksi.

Raisin biblioteekki – Nordreisa bibliotek

Biblioteekki on Halti-pytinkissä Raisin Hansinkentässä. Raisin biblioteekki on jo kauvoin jakanu tietoa kväänikulttuurista, ja biblioteekki tekkee paljon yhteytyötä Haltiin kväänisentterin kansa. Pohjas-Tromssassa on muutoinki hyvä biblioteekki-yhteytyö; joka vuosi Pohjas-Tromssan biblioteekki- ja kulttuuribussi järjestää kaksi kiertomatkaa joissa kväänin kieli ja kulttuuri on teemana. Kväänin biblioteekkipalveluksen pääpöjektissa oli Raisin biblioteekille suunniteltu roolin jossa sillä on «eesvastaus Tromssan fylkin biblioteekitten kväänipalveluksista».

Pohjas-Tromssan Regiuunikonttuuri* – Regionkontoret i Nord-Troms

Pohjas-Tromssan regiuunikonttuuri on yhteyinen konttuuri regiuunin peruskouluitten kehittämistyötä ja opettajitten »kompetanssinostoa varten. Konttuuri on Kieruassa ja se toimii interkomunallisenna yhteytyönä. Regiuunikonttuuri koordineeraa muun myötä Pohjas-Tromssan kieltenopettajitten verkostoa, ja konttuuri on työtely ankarasti ette paranethaan saamen- ja suomen kielen opetusta peruskouluissa.

Omasvuonon kielikeskus – Storfjord språksenter

Omasvuonon kielikeskus on monikielinen kielikeskus joka on Yykeänperässä. Kielikeskus työtelee sen etheen ette saamen, kväänin ja suomen status olisi vahvempi omassa komuunissa ja kans koko regiuunissa. Kielikeskuksen työhön kuuluu raavhaittenopetus ja kielten vahvistaminen peruskouluissa.

Tromssan Museumi – Universiteettimuseumi* - Tromsø Museum – Universitetsmuseet (TMU)

Tromssan Museumi - Univsersiteettimuseumi on työtely tutkimusprosjektitten kans joissa on kerätty paljon kulttuurimuistoja ja elämäntarinoita 1970- ja 1980-luvun kväänimiljöistä. Tromssan Museumi on pykäny ison kvääniarkiivin jossa kyselymateriaalit ja muu dokumentasjuuni on kovottu yhteen niitten tutkimusmateriaalitten kans joita aijemin on kovottu Suomesta. Arkiivissa on kans paljon kuvia. Arkiivi antaa hyvän kuvan kväänikulttuurista viimi 70 vuojen aijalta. Museumi on kans publiseeranu yhen Ottar-lehen jonka teemana oli kväänin kieli ja kulttuuri (nro. 269, 1-2008).

Tromssan universiteetti – Norjan arktinen universiteetti* - Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet

Norjan arktinen universiteetti on Norjan kolmaneksi suurin universiteetti. UiT on ainua universiteetti/korkeakoulu jossa on kväänin kielen vuosiopinot, ja kans kväänin ja suomen kielen bachelor- ja master-tasan opinot. Universiteetti on tekemässä uutta kväänin kielen nettikurssia, mikä passaa kans niile jokka ei halua opiskella universiteetissa.

Vesisaaren Museumi / Varenkin Museumi* – Vadsø Museum / Varanger Museum

Vesisaaren museumi – Ruija kväänimuseumi* on se museumi jolla on eevastaus kväänitten ja norjansuomalaisten historiasta ja kulttuurista. Museumi on kans Vesisaaren ja krannikylitten paikallismuseumi. Vesisaaren museumi on Varenkin museumin alla. Varenkin museumi on interkomuunaalinen museumi jonka omistava Etelä-Varenkin, Vesisaaren ja Vuoreijan komuunit

Haltin kväänisenterri. Kuva: Heidi Nilima Monsen / Ruijan Kaiku

”Sterke kvinner på steiner/ Vahvat vaimot kivitten päällä”. Prosessikuva norjalais-suomalaisesta poikkifaakilisesta vieraskynsti- ja näyttelyprosjektista Kven Connection jossa on myötä Sonja Siltala (NO), Katariina Angeria (Suomi) ja Merja Briñón (Suomi).
Kuva: Sonja Siltala

Kuva: Haltiin kansalistarhaan sentteri

Organisasjuunit

Kveeninuoret – Kvenungdommen

Kveeninuoret on Ruijan Kveeniliiton nuorittennorganisasjuuni. Organisasjuuni tahtoo nostaat nuoritten ylpeyttä ja tietämystä kvääni-identiteetistä. *Kveeniluusit* on Kveeninuoritten oma tieonjakamisprojekti, jonka aikana het matkustava jatkokoulhuin ja nuorittenkoulhuin ja muisteleva kväänitten oloista. Kveeninuoret kans administreeraa tätä projektia.

Kveenimaanyhdistys - Kvenlandsforbundet

Kveenimaanyhdistys on ittenäinen kvääniorganisasjuuni Norjassa. Ruottissa ja Suomessa on kans vastaavat organisasjuunit, ja yhdessä het on perustanheet yhistyksen Kvänlandsforbund – Kveenimaanyhdistys. Yhistyksen työhön kuuluu kielen revitaliseerinki ja Pohjaskalotin yhteinen kväänipoliitikki.

Kvääniraati* – Kvensk råd

Kvensk råd on kväänilaakiten ja kvääniyhistsitten ja erilaisten organisasjuunitten yhteistyöfoorumi. Raati työtelee asioitten kans joihin kaikila raatin jäsenillä on intressi. Raati haluaa olla kväänimioriteetin vahva puhettorvi. Haltiin kväänisentteri on raatin sekretariaatti.

Ruijan Kveeniliitto - Norske Kveners Forbund

Ruijan Kveeniliitto on organisasjuuni joka pittää vaarin kväänitten intressistä, ja se täkkää koko Norjan. Liitossa on myötä melkhein 1000 jäsentä. Liitthoon kuuluu 12 paikalislaakia, joista viisi on Tromssan fylkissä. Ruijan Kveeniliitolla on kans oma koko maan täkkäävä nuorittennorganisasjuuni, Kveeninuoret.

3. Fokusalat

Tämä toimiplaana on tarkotettu kaikile jotka asuva Tromssan fylkissä. Olis kuitenkin tähelistä ette toimet puhuttava lapsia ja nuoria. Tämä toimiplaana fokuseeraa kolmheen asihaan

- Lisätä tietoa kväänitten historiasta, kulttuurista ja identiteetistä
- Vahvistaat ja nostaat esile kväänin kielen
- Kynsti, kreatiiviteetti ja kulttuurinen yhtheistyö

Identiteetti, ylpeys ja yhtheenkuuluminen oon tervheen ja lujan revitaliseerinkiprosessin pohjana. Tromssan fylkinkomuuni toivoo ette näitten fokusaloitten avula saatama eistäät ja vahvistaat näitä. Ihminen tarvittee tietoa oman menneisyyen ympärä ette saattaa vahvistaat ommaa identiteettiä. Ihmisen pittää saaha olla näkyvillä ette saattaa näyttääät oman ylpeyen. Ihminen tarvittee areenoita ette saattaa tunteet yhtheenkuuluvuutta.

Jokhainen fokusala pittää sisälä toimia plaanaperiodin 2017-2020 aikana. Moolina oon ette toimitten pittää olla konkreettisia ja helppo vieä läpi. Toimiplaanen pittää näyttääät kunka fylkinkomuuni prioriteeraa tämän ensimmäisen plaanaperiodin aikana.

Tämä plaana alottaa prosessin, jonka avula nostethaan ylös kväänin kielen ja kulttuurin. Tromssan fylkinkomuuni haluaa kans nostaat esile net haastheet, joita kväänin kielelä ja kulttuurilla oon nasju-naalisessaki perspektiivissä.

Sen tähän ko kväänikansa assuu tääpäniä niin eri paikoissa, oon tarvet pykätä yhtheisiä kvääniklustereita, joissa kieli, kulttuuri, elinkeino ja kompetanssi oon tärkeässä roolissa. Tämä kuuraa klusteristrategiaa jonka mainithaan kans fylkinplaanassa. Tääpäniä Raisissa oon tämmönen klusteri johon kuuluu Haltiin kväänisentteri, Paaskiviikko, Pohjas-Tromssan Museumi, Raisin biblioteekki ja Pohjas-Tromssan jatkokoulu. Haltiin kväänisentteri ja Paaskiviikko oon sentraalit ko eistethään ja nostethaan esile kväänin kieltä, kynstiä ja kulttuuria. Omasvuonon kielikeskuksessa oon kans paljon kielikompetanssia jota saatethaan eistäät ja käyttääät. Haltiin kväänisentterillä, Paaskiviikko ja Omasvuonon kielikeskuksella oon tärkeä rooli ko revitaliseerathan kväänin kieltä ja kulttuuria.

Met haluama ette kaikki ihmiset Tromssan fylkissä saava tietoa ette kväänin kieli ja kulttuuri oon luonolinen osa meän pohjasnorjalaista monikulttuurisuutta.

3.1 Lisätä tietoa kväänitten historiasta, kulttuurista ja identiteetistä

Tavalisesti ihmiset ei tiä niin paljon kväänikulttuurista, ja siksi oon tärkeä nostaat kulttuurin esile niin ette se olis saman arvonen ko saame ja norja. Hääymä tunteat historian ette saatama ymmärtää kulttuuria. Tarvittemma uutta tietoa ette ymmärämmä kväänitten elämäntavan ja tradisjuunit. Tieto saattaa kans stimuleerata uusia elinkeinoja, kulttuuria, paikalista yhteyttä ja kontaktia ihmisten välilä. Ko olema tietoset omasta historiasta, niin ylpeys, identiteetti ja yhteenkuuluminen alkava ittää.

3.1.1 Kulttuurimuistot

Kväänitten kulttuurimuisthoin kuuluu fyysiset asumisen ja elämisen jäljet, laulut, muistelukset ja nimet. Paikannimet oon erityisen tärkeät paikalisele ja kollektiiviselle identiteetille. Paikannimet muisteleva asumisesta ja olemisesta ja kans kielelisestä ja kulttuurisesta yhteenkuulumisesta.

Se oon vaikea sanoat oonko joku kulttuurimuisto ainuasthaan kväänitten, saamelaisten tahi norjalaisten kulttuurimuisto. Kulttuurit oon elänheet yhessä likitysten ja ottanheet toinen toiselta vaikutuksia. Saamen kulttuurimuistoja suojelhaan nyt eri laila ko norjalaisten ja kväänitten kulttuurimuistoja. Saamen kulttuurimuistot suojelhaan automaattisesti heti ko net oon vanhemat ko 100 vuotta. Muita kulttuurimuistoja suojelhaan jos net oon vanhemat ko vuojelta 1537. Saametinka päätti 07.12.2016 tehä departementille ehotuksen ette kulttuurimuistolain §4 pittää muuttaat, ja saamen ja kväänin kulttuurimuistot jotka oon aijalta ennen vuotta 1917, pittää rauhottaat. Kväänit olit kans yhtheiskunnan norjalaistamispolitikin alla, ja paljon tietoa kväänikulttuurista katosi. Sen tähän Tromssan fylkin komuuni haluaa ette kväänitten kulttuurimuistot automaattisesti suojelhaan.

Riikinantikvaarin rauhottamisstrategiassa nostethaan esile nasjunaalit minorigiteetit ja heän kulttuurimuistot. Vuona 2017 oon kväänitten kulttuurimuistot erityisessä fokuksessa. Se oon liika vähän tietoa kväänitten kulttuurimuistoitten ja pykkäystavoitten ympäri. Tarvittemma tutkiat enämen ette saatama defineerata kriteerit tämän kulttuuriarvan ympäri. Se oon tärkeä saaha tietoa kväänikulttuurin fyysisistä jäljistä ennen ko net kokonhansa katoava, ja samala säilytämmä tärkeän kulttuuriarvan tulevaisuutta varten.

Kväänikulttuurissa tapahtuu nyt paljon. Tietoa ja tietosuutta nostethaan esile. Aika oon nyt kypsä poikkifaakilisile prosjektille joissa jaethaan uutta tietoa.

Hotti-talo Yykeänperässä, kuva Pål Vegard Eriksen, Haltiin kväänikulttuurisentter

Toimet

- Tehä ytheistyötä Staatinarkiivin kans ette digitaliseerathan kväänin lähetmateriaalin
- Ehottaa tutkimusinstituusjuunile faakiteemoja, joita hallintajoukko haluaa nostaat esile
- Kehottaa ette kaikki museumit muisteleva kväänin kulttuuriarvan ympäri, erityisesti lapsile ja nuorile
- Saaha kvääninkieliset paikannimet Tromssanatlashiin ja muihin kartthoin, joista fylkinkomuunilla oon eevastaus
- Stimuleerata vapaaehtosia kulttuurinsuojeluorganisasjuunia Tromssan fylkissä ette net fokuseeraava kväänihistoriaan
- Tehhään työtä sen etheen ette kväänitten kulttuurimuistot automaattisesti rauhotethaan

3.1.2 Biblioteekki

Kvääniorganisasjuunit meinaava ette oon suuri tarvet jakkaat perustavvaa tietoa kväänin kielen ja kulttuurin ympäri, erityisesti lapsile ja nuorile, ja muutoinki kaikile. Lastentarhat, peruskoulut ja jatkokoulut, universiteetit, museumit, biblioteekit, institusjuunit, komuunit ja fylkinkomuunit - kaikila pittää olla eesvastaus tehä näkyväksi ja eistää kväänin kieltä ja kulttuuria. Julkisten institusjuunitten yhtenä tehtävännä pitäis olla ette net muisteleva kväänin kielestä ja kulttuurista.

Kielireisut kirjabussila, paikalliset tapahtumat ja toimet joita seurat ja institusjuunit järjestävä, kväänin kulttuuriviikot lastentarhoissa ja kulttuurikouluissa, Pohjas-Tromssan Museumin monikielinen perusnäyttely ja kolmikieliset kyltit oon hyvät ja luovat esimerkit niistä toimista, joitten avula lapset ja nuoret saava tietää enämen kväänin kielestä ja kulttuurista.

Kväänin biblioteekkipalvelus Tromssassa oon myötä Tromssan Regiunaalisessa biblioteekkiplanassa 2017-2028. Tämä palvelus työtelee sen etheen ette kväänilitteratuuri, kieli ja kulttuuri oon esilä kaikissa kansanbiblioteekissa Tromssassa. Kväänin biblioteekkipalveluksen Tromssassa pittää tehä paremaksi yhdessä Raisin biblioteekin ja Tromssan fylkinbiblioteekin kanssa. Ette kväänin biblioteekkipalvelus tullee paremaksi, piämä tehä yhtheistyötä kans Finmarkun fylkinbiblioteekin, Tromssan universiteetin biblioteekin ja Nasjunaalibiblioteekin kanssa. Palveluksella pittää olla eesvastaus siitä ette se tekkee näkyväksi ja jakkaa tietoa kväänikielisestä litteratuurista, sekä litteratuurista ja dokumentasjuunista kväänitten/norjansuomalaisten suhteitten ympäri. Saatama tehä yhtheistyötä Saamen biblioteekkipalveluksen kanssa, ja kuula kunka het oon työtelleet. Palveluksen kautta saama helposti tietoa ja dokumentasjuunia kväänitten ympäri ja kväänilitteratuurista.

Kaikila kansanbiblioteekkilä Tromssassa oon erityinen eesvastaus muistela pohjasnorjalaisen, saamen ja kväänin litteratuurin ympäri, ja kans kielen ja kulttuurin ympäri. *Landsdelsrådet for kultur i Nord-Norge* oon tehny pohjasnorjalaisen litteratuuristrategian. Strategian moolina oon lujittaa pohjasnorjalaisen litteratuurin produksjuunia ja jakkaat tietoa siitä.

Toimet

- Nostaat esile biblioteekit monikielisinnä tieonjakamis- ja mööttiareenoina
- Työtelä sen etheen ette kväänilitteratuurin nostethaan esile ja siitä muistelhaan kansanbiblioteekissa ja Kulttuurisessa koulusäkissä (DKS)
- Perustaat kväänin litteratuuripalveluksen ja kehittää sitä yhdessä Raisin komuunin ja Finmarkun fylkinbiblioteekin kanssa

3.2 Kväänin kielen vahvistaminen ja näkyväksi tekeminen

Kväänin kielen tunnustethiin omaksi kieleksi Norjassa vuona 2005, muun myötä sen tähän ette kielelä oon pitkä historioia Norjassa. Sen jälkheen ko kväänin kielen tunnustethiin omaksi kieleksi, perustethiin monia kieli-instituusjuunia kahessa pohjoisimmassa fylkissä, niin ko Haltiin kväänisentteri ja Omasvuonon kielikeskus Tromssassa. Nämät järjestävä kielitoimia lapsile ja nuorile, mutta kans monenlaista opetusta raavhaile.

Kvääniorganisasjuunit oon tuonheet esile ette tarvithaan kehittät ja järjestät kvääninkielisiä lastentarhoja, sekä lujittaa suomen ja kväänin kieltä peruskoulussa ja jatkokouluissa.

Tarvithaan kans järjestät raavhaittenopetusta fylkissä, jatkokoulutusoikeuksia kieltenopettajille, ja perustaat oman opettajakoulutuksen suomen ja kväänin kielen opettajille. Tarvithaan systemaattisesti ja struktuurisesti nostaat kväänin kielen ylös monila eri aloila, eriliikasesti kaikessa opetuksessa lastentarhasta ja kiini universiteetin opintoihin.

Lukeminen meinaa kielelistä kehitystä, mutta lukemisheen tarvithaan «jotaki mitä saattaa lukeat». Biblioteekila oon tärkeä rooli kielenkehityksessä. Net saattava muistela kväänilitteratuurin ja -tekstien ympäri.

3.2.1 Kväänin kieli julkisissa paikoissa

Julkiset paikat oon yksi tärkein, universaalisin ja nopein tapa saaha aikaseksi dialogin asukkaitten ja kävijöitten kanssa. Julkisissa paikoissa saattava kaikin - asukkhaat ja kävijät - kohatella, ja kaikin saattava puhuat ommaa kieltä. Eikä tyhä paikalista kieltä, mutta kans kieliä joita maahansiirtyjät ja muut siirtyjät puhuva. Lisäksi puhuthaan regiunaalia ja ylheistä kieltä, ja tietten kieliä joita turistit ja kävijät puhuva

Oon kaksi pääjoukkoa jotka määrittelevä ja formaava julkista paikkaa:

- Hallitusherrat ja kaupunginplanaajat
- Privaatit toimet ja paikallinen yhtheiskunta

Hallitusherroila oon eesvastaus pittää vaarin julkisista paikoista. Heilä oon hyvä maholisuus eistät ja lisätä ihmisten kokemuksia, ja käyttät kieltä ko kuurothaan elinkeinoioja, kulttuuria, paikalista yhtheyttä ja kontaktia asukhaitten välilä. Tämän saatethaan tehdä innovatiivisela ja luovalata tavala: fyysisesti, visuaalisesti, kynstilisesti, «live», ja vieläpä virtuellisti.

Kaupungit saattava tarjota miljöön missä erilaiset ihmiset – hantlarit, paikallisten joukoitten ja järjestäjitten eustajat, kävijät ja muut ihmiset – saattava olla myötä vaikuttamassa, kohatella ja käyttää omaa kieltä. Monikieliset kyltit, sekä julkiset ja privaattit – niin ko reklaamit ja kauppafasaadit – oon piian näkyvin monikielisyyden merkki kaupunkitten julkisissa paikoissa. Kyltit oon näppärät ko net näyttävä suunan tahi antava tarpheelista tietoa. Kyltit oon kans symboliset ja antava vissile joukoile tuntheen ette het kans oon myötä. Kyltit oon kans markkinointikonsti, esimerkiksi jos joku paikka haluaa turistiatraksjuuniksi tahi luoa merkkitarvan, niin ko Chinatown Londonissa.

Biblioteekit, museumit, galleriat ja kulttuuripaikat oon paikat missä oon maholista inkludeerata, sekä hoksata ja oppia uutta. Nämät paikat ei kuiten ole justhiin samala tavala auki ko julkiset paikat. Tärkeitä julkisia paikkoja oon kans «virtuellit huonheet», niin ko joku kotilaita, «live-lähätys» ja interaktiiviset särmit.

Tromssan fylkinkomuuni oon myötä vaatimassa ette kväänin kielen statuksen pittää nostaat nasju-naalisesti. Sen tähän oon tehty päätöksen ette kväänin kielen pittää nostaat tasalta II tasale III *Eurooppalaisessa regiuuni- tahi minoriteettikielitten sopimuksessa* (Den Europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk). Pohjas-Tromssan kuusi komuunia ja Finmarkun fylkintinka oon tehneet samanlaisen päätöksen.

Tromssan fylkinkomuuni haluaa ette kväänin kieli saapi näkyvämmän paikan yhtheiskunnassa ja fylkinkomuunissa, ja ette kväänin kieltä käytethään enämen julkisissa paikoissa. Se oon tärkeä statukselle ja identiteetille. Status oon tärkeä ette ihmisillä olis intressi opetella kielen.

Toimet

- Kattoa pörhään ette fylkintingan päätöstä kuorathan ja kväänin kielen nostethaan suojelutasale III Eurooppalaisessa regiuuni- tahi minoriteettikielitten sopimuksessa (Den Europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk)
- Päättää Tromssan fylkinkomuunille viralisen kvääninkielisen nimen
- Tehä plaanan fylkinkomuunin pytinkitten kolmikielisiä kylttiä varten
- Innostaat komuuniita laittamaan kolmekieliset kyltit ja kylännimet koko Tromssan fylkissä
- Olla yhtheyssä hallituserroitten kans ette saama rahhaa kvääninkielishiin toimhiin, niin ko kyltthiin ja kielisentterhiin
- Olla myötä työtelemässä ette perustethaan monikielisen kielisentterin Naavuonon komuunhiin
- Markeerata Kväänikansan päivää
- Jakkaat tietoa kväänin kielestä ja kulttuurista fylkinkomuunin omala nettilajala

Älä kiussaa minnuu

**Älä kiussaa minnuu
Nyt mulla kans oon
oma kieli**

**Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saatan lukkeet
oman kielen**

**Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saatan
kirjoittaa oman kielen**

**Älä kiussaa minnuu
Nyt mie kans saan sannoot
piili ja follasörtti**

**Älä kiussaa minnuu
Nyt mie olen oikkee ihminen**

**Älä kiussaa minnuu
Nyt minun sydän oon saanu
rauhan**

Nyt mulla oon kova ääni

**Kiitos ko mie,
tavalinen Väkkäräläinen,
sain kokkeet tämän.**

Ikke plag meg

**Ikke plag meg
Nå har også jeg
mitt eget språk**

**Ikke plag meg
Nå kan også jeg lese
mitt eget språk**

**Ikke plag meg
Nå kan også jeg skrive
mitt eget språk**

**Ikke plag meg
Nå kan også jeg si
bili og foldaskjørti**

**Ikke plag meg
Nå er jeg et helt menneske**

**Ikke plag meg
Nå har mitt hjerte
fått fred**

Nå har jeg en sterk stemme

**Takk for at jeg,
Et vanlig menneske fra
Vækker, fikk oppleve dette.**

Dikt av Solgunn Hesjevoll (1947-2014), en av de første kvenskstudentene. Diktet har fått en symbolsk betydning for det kvenske språket. Solgunn ble mobbet på skolen fordi hun ikke snakket det «riktige» språket, og hun sluttet å snakke kvensk. Da hun tok eksamen i kvensk tok hun språket sitt tilbake.

VARANGER MUSEUM
Vardo · Sor-Varanger · Vadsø

3.2.2 Kväänin kieli ja koulutus

Finmarkun ja Tromssan fylkitten oppilhaat joilla on kvääni- eli suomalainen tavusta, saava oppiat suomenkieltä toisena kielenä peruskoulussa. Opetuslaki § 2-7 sanoo ette jos on ainaki kolme oppilasta joilla on kvääni- eli suomalainen tavusta, niin komuunin pittää tarjota kielen opetusta. Kouluvuona 2015-2016 oli 559 oppilasta jotka saiva kielen opetusta peruskoulussa kahessa pohjasimmassa fylkissä. Suomen kieltä toisena kielenä opetettiin kuussa komuunissa Tromssan fylkissä: Tromssassa, Yykeässä, Omasvuonossa, Kaivuonossa, Raisissa ja Naavuonossa. Tromssan peruskouluissa opetettiin suomen kieltä toisena kielenä yhteensä 113 oppilhaale. Vaikka faakin nimi on *suomi* toisena kielenä, saattava oppilhaat valita kans kväänin kielen. Se on sen tähän ko Kunnskapsløftet on määritelly ette kvääni ja suomi on samanarvoset opetuskielet.

Suomen kieli toisena kielenä -faakin oppilasmäärä on vähentynny dramaattisesti viimi kymmenen vuojen aikana. Korkein oppilasmäärä suomen kielen opetuksessa Norjan peruskoulussa on ollu 1200 oppilasta. Utdanningsdirektoratet antoi NORUTille tehtäväksi selvittää ette miksi oppilhaitten määrä on vähentynny, ja NORUT antoi ulos raportin tästä vuona 2015. Raportissa sanotaan ette asia on kompleksinen. Koulunomistaja jolla on eesvastaus jakkaat tietoa ja järjestää faakin, nostethaan suureksi syyksi.

Statistikit muisteleva ette jatkokouluissa on vieläki vähemmän oppilhaita. Kouluvuona 2013-2014 oli 22 oppilasta joile opetettiin suomen kieltä toisena kielenä. Näistä 18 oppilasta Finmarkussa ja 4 oppilasta Tromssassa. Kouluvuona 2014 oli Tromssassa tyhjä yksi oppilas joka sai suomenkielen opetusta jatkokoulussa. Kouluvuona 2015-2016 ei ole enhään yhthään oppilasta.

Tromssan fylkinkomuuni toivoo ette opetustarjonan varmistethaan peruskoulusta alkaen ja kiini jatkokouluhuun saakka, siitaki huolimatta ette norjalaisen lain jälkheen ei ole pakko tarjota suomen ja kväänin opetusta jatkokoulussa. Selkeä ja offensiivi tarjonta jatkokoulussa saattaa olla myötä nostamassa oppilhaitten määrää kans peruskoulussa ja vaikuttaa siihen ette usheimat haluava opiskella kieltä universiteetissä.

Fylkinkomuuni kouluitten omistajana pittää järjestää niin, ette oppilhaat jotka on valinheet kväänin kielen opetuskieleksi peruskoulussa, saattava jatkata tätä kans jatkokoulussa.

Niilä oppilhaila joilla on ollu kväänin tahi suomen kieli toisena kielenä peruskoulussa, pittää olla maholisuus opiskella kieltä kans jatkokoulussa, vaikka heilä ei olekhaan oikeus siihen. Ko Tromssan fylkinkomuuni alottaa tämän toimen, niin se aikoo tehdä yhteistyötä kväänin ja suomen kielen ja kulttuurin kompetanssimiljöitten kans sekä Tromssassa ja Finmarkussa, maholisesti kans Suomessa ja Ruottissa. Lisäksi Tromssan fylkin kouluissa pittää olla maholisuus oppiat suomea vierhaana kielenä, jos tyhjä on nokko oppilhaita jotka haluava opetusta suomen kielessä, tahi ette jokku muut opetusresyrsit on ekonoomisesti myötä tarjoamassa opetusta

Ko hunteeraa Tromssan fylkkiä, niin kväänin ja suomen kieli ja kulttuuri oon eniten esilä Pohjas-Tromssassa. Pohjas-Tromssan jatkokoulussa oon kompetanssi muun myötä saamen kielen nettiopetuksessa, ja sen tähän oonki toivomus ette Pohjas-Tromssan jatkokoulu ottaa erityisen eesvastauksen kans kväänin ja suomen kielen opetuksesta. Tähän eesvastaukseen kuuluu kans jakkaat tietoa kväänikulttuurista ja suomalaisesta kulttuurista yhdessä muitten kompetanssi-instituusjuunitten kans Tromssassa, Finmarkussa ja maholisesti Suomessa ja Ruottissa. Pohjas-Tromssan jatkokoulussa oon kans opettaja jolla oon kompetanssi opettaat suomen ja kväänin kieltä paikan päälä.

Ette saama resyrsiä kväänin- ja suomen kielen opetuksheen, saatama tehä yhtheistyötä näitten kanssa: Kunnskapsdepartementet ved Utsanningsdirektoratet tahi Tromssan ja Finmarkun maaherrat, Tromssan ja Finmarkun fylkinkomuunit, Tromssan universiteetti - UIT Norges arktiske universitet, kielisentterit ja muut kväänin ja suomen kielen kompetanssimiljööt ja nettikoulupalveluksitten tekijät. Jos saatama käyttää suomen kielen opetuksessa sitä materiaalia minkä oon tehty Suomessa, niin sitte jääpi enämen resyrsia satsata kväänin kielen opetuksheen.

Se on tärkeä ette näemä koko koulutustarjonan yhdessä ja ette rekryteeraama kompetenttia opettajia. Jatkokoulutusta häytyy sen tähän vahvistaat.

Tromssan universiteetti antaa jo kvääniovetusta, mutta se oon rohki tärkeää ette usheemat opettajat saava maholisuuen oppiat kväänin kielen ja kulttuurin ympäri. Tromssan ja Finmarkun maaherrat jakava niin käskettyjä jatkokoulutusoikeuksia ja sen tähän Tromssan fylkinkomuuni tahtoo ette vahvistethaan tätä oorninkia. Enämpi jatkokoulutusoikeuksia pittää tarjota opettajille jotka tahtova opettaat kväänin kieltä.

Toimet

- Turvata ette (usheemat) oppilhaat koko Tromssan fylkissä saava jatkata faakia suomenkieli toisena kielenä kans jatkokouluissa
- Varmistaat ette oppilhaile annethaan jatkokoulussaki saman kielen (suomen tahi kväänin) opetusta ko oon annettu peruskoulussa
- Tehä yhtheistyötä muitten instituusjuunitten kans ette suomen ja kväänin kielen opetusta saahaan paremaks
- Freistaa saaha enämen esimerkkejä hyvistä paikalisista jatkokoulun opetusplanoista ja opetusmateriaalista, ja kans ette näitä saattais vaphaasti käyttää netissä
- Työtellä hallintoherrhoin päin niin ette saahaan stipendioorninkin kans suomen- ja kvääninoppilhaile jatkokouluissa
- Tehä Pohjas-Tromssan jatkokoulusta Tromssan fylkin kvääninopetuksen resyrsikoulu
- Perustaat koordinaattori-resyrsin saamen ja kvääni-/suomiopetuksheen Pohjas-Tromssan jatkokoulhuun. Tämä tullee olla faakilinen ja pedagooginen apu kans kouluile joissa viluu kompetanssi antaat suomen tahi kväänin kielen opetusta.

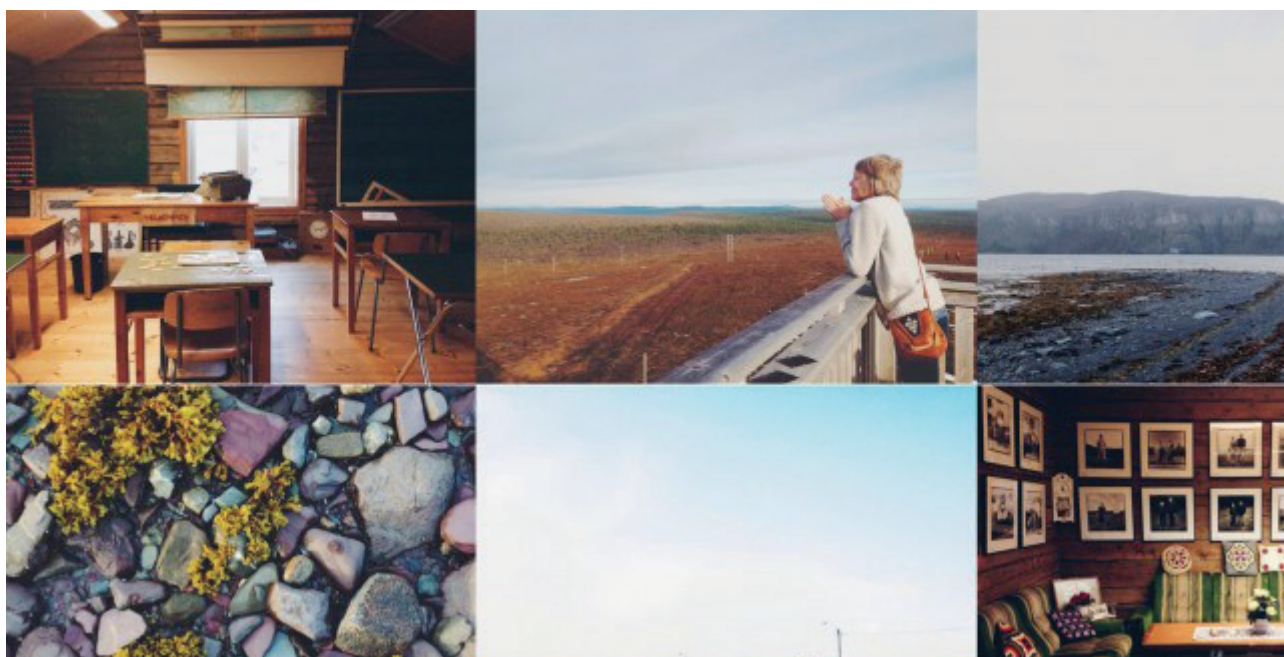
Lapsila ja nuorila häytyy olla maholisuus olla myötä ja vieä kulttuuria etheenkäsin omala innovatiivisela luomisvoimala. Lapsila ja nuorila joila oon kväänitavusta, häytyy olla maholisuus kokeat kväänikulttuuria ja kulttuurihaamuja ja olla kans ylpeät niistä.

3.3 Kynsti, kreativiteetti ja kulttuurinen yhtheistyö

Tromssan fylkinkomuunilla oon erityinen eesvastaus ja uniikki maholisuus eistää kväänikynstiä ja -kulttuuria omissa aktiviteetissa, esimerkiksi Pohjas-Norjan Regiuunimuusikkerioorninkin (Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge), Kulttuurisen koulusäkin (DKS) ja Kulttuurisen kävelykepin (Den kulturelle spaserstokken) kautta. Lisäksi Tromssan fylkinkomuuni oon myötä omistamassa Haltiin Kväänisentteriä joka oon tärkeä aktööri kynstin ja kulttuurin tieottamisessa ja produksjuunissa.

Fylkinplaanassa 2014-2025 seisoo ette kulttuuriyhtheistyötä rajoitten ylitte häytyy kehittää paikallisten ja regiunaalisten initiatiivitten pohjalta, ja turvata vahvat sitheet kansoitten välilä pohjasessa. Kulttuuritarjontaa häytyy kehittää yhtheistyössä eri osapuolitten kans paikallisesti, regiunaalisesti, nasjuunaalisesti ja internasjuunaalisesti.

Kvääniorganisasjuunit oon tämän toimiplaanan meininkipreivissä tuonnehet esile ette het tahtova selkeämmän kväänisatsauksen nuorten ja lasten kulttuuritarjonnassa, ja eriliikasesti Kulttuurisen koulusäkin sisälyksessä. Koulujen programmissa kuuluu olla nämät kynsti- ja kulttuurihaamut: scene-kynsti, musikki, filmi, visuaalinen kynsti, litteratyyri ja kulttuuriarpa. Täpäpä oon kuitenkin hirmusen vähän kväänitarjontaa Kulttuurisessa koulusäkissä. Tromssan fylkinkomuunille oon tärkeää saaha aikaseksi dialoogin suorhaan kväänitten produksjuunimiljöitten ja resyrsi-ihmisten kansa ja tällä laila saaha lissää kvääniproduksjuunia. Se saattaa olla fiksua ensisti pykätä lyhykäisen ajan stimuleerinkioorninkin jolla nostethaan hyvitten kvääniproduksjuunitten määrää.

Kven Connection. Kuva: Varengin museumi/ Monica Milch Gebhardt

Oon jo olemassa hyvä yhtheistyö sekä Tornionlakson ja Pohjas-Suomen kieli- ja kulttuuriaktöörin ja Norjan kväänin-instituusjuunitten välilä. Tyhä viimi vuositten aikana on järjestetty usheita yhtheisprosjektia ja yhteisiä produksjuunia rajoitten ylitte. Norrbottenin läänin ja Tromssan fylkinkomuunin yhtheistyösopimus on tärkeä työkalu ko kattothaan rajoitten ylitte. Sopimuksen uuestikirjotethaan vuojen 2018 aikana, ja Tromssan fylkinkomuunilla on hyvät maholisuuat konkretiseerata yhtheistyötä kväänin kielen ja kulttuurin ympäri.

Kreativiteetti ja nokkela ajattelemine on tuntomerkki monissa tietotustoimissa meän fylkissä tääpäni. Kveeniluusit on tietotusprosjektijonka avula jaethaan tietoa nuorilta nuorile, samala laila ko Saamen tiennäyttäjät tekevä. Ero näitten välilä on se, ette Saamen tiennäyttäjät saava staatilta rahhaa ja organisaattorina toimii Saamen korkeakoulu, mutta Kveeniluusit-prosjektijonka toimii eelheen vapaaehtostyönä pienessä nuorittenorganisasjuunissa, Kveeninuorissa. Tromssan fylkinkomuuni meinaa ette on rohki tärkeä jatkata Kveeniluusit-prosjektia ja löytää kestävän rahotuksen prosjektille.

Toimet

- Pykätä rahotusoorinkia niin ette saahaan enämen kväänin kynsti- ja kulttuuriproduksjuunia
- Nostaat esile kväänin kielen, historian ja kulttuurin Kulttuurisheen koulusäkkhiin (DKS)
- Tarjota vähinhään yhen kvääniproduksjuunin Kulttuurisessa koulusäkissä jokhaisen programiperiodin aikana
- Tarjota vähinhään yhen kvääniproduksjuunin Kulttuurisessa kävelykepissä jokhaisen programiperiodin aikana
- Kartottaat produksjuunimiljööt ja ehottaat toimia jotka lissäävä kväänin kynsti- ja kulttuuriproduksjuunitten määrää
- Tehä yhtheistyötä kväänin kynstintekijöitten ja Tornionlakson kulttuurimiljöön välilä, ja tehä yhteisiä produksjuunia lapsia ja nuoria varten
- Olla myötä nostamassa kväänin kieltä, kynstiä ja kulttuuria koko Norjan Kulttuurisessa koulusäkissä
- Tehä vielä näkyvämmäksi nykyset kuurto-oorinkit jotka on myötä kehittämässä uusia produksjuunia ja tietotuskoulutusta
- Tehä yhtheistyötä Kveeninuoret-organisasjuunin kanssa niin ette löyämä hyvät oorninkit Kveeniluusit -prosjektin administreerausta, organiseerausta ja rahotusta varten niin ette saatama vahvistaat ja vieä etheenpäin Kveeniluusit-prosjektia, ja aijoma kans laajentaat prosjektia niin ette se täkkää koko maan
- Tehä näkyväksi ja nostaa esille kväänin kieltä ja kulttuuria yhtheistyösopimuksessa Norbottenin läänin ja Tromssan fylkin välilä
- Pykätä kulttuurimööttejä saamelaisten ja kvääninuoritten ja nuoriso-organisasjuunitten välile
- Eesauttaat vierailuoorinkia suomenkielisissä miljöissä
- Innostaat yhtheistyöhön Pohjaskalotin instituusjuunitten välilä

4. Litteratuuri

Kenneth Hyltenstam & Tommaso Maria Milani: Kvenskans status: Rapport för Kommunal- og regionaldepartement och Kultur- og kirkedepartement. 2003

NORUT rapport 14/2015: Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk

St.meld. nr. 15 (2000-2001): Nasjonale minoriteter i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar

Nettilaijoitten linkit:

<https://no.wikipedia.org/wiki/Tornedalsfinsk> (1.1.2017)

<http://www.eldia-project.org/index.php/en/news-events-ac/press-releases/452-fin-suomalais-ugrilaisia-vaehemmistoekieliae-tutkinut-eu-projekti-on-paeaettynt>

Kuva: Ørjan Bertelsen/Pohjas-Tromssan Museumi

